

Särskilt begåvade barn och ungdomar

Tammerfors 31 augusti 2018

Ann-Christine Loo-Örn & Camilla Svens-Liavåg

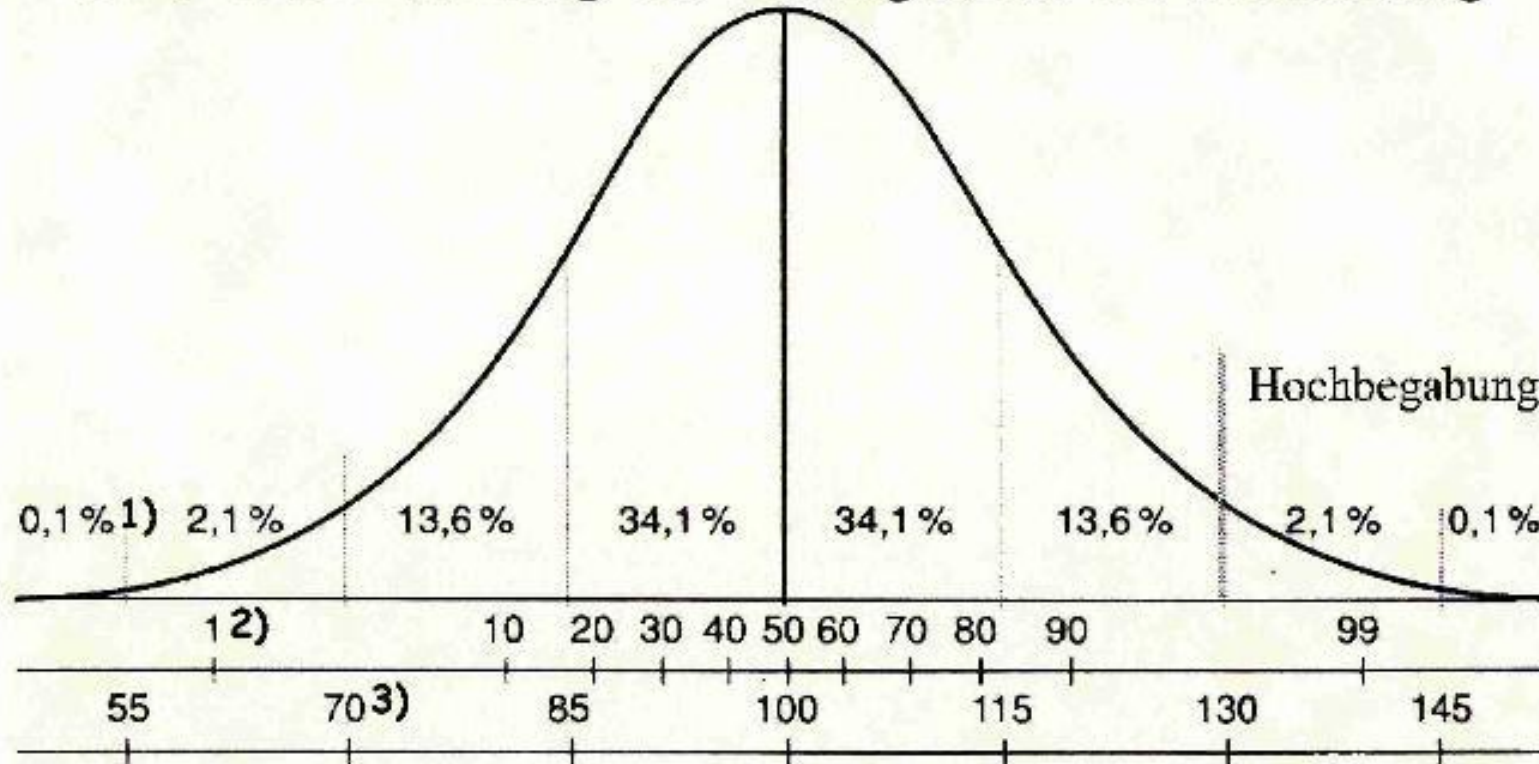
I "en skola för alla"

får ingen

falla utanför begreppet "alla"

Prof. Ella C. Idsøe

Die Normalverteilung der Intelligenz in der Bevölkerung

1) Anteil an der Bevölkerung

3) Höhe des IQ-Wertes

2) Prozentrangskala

Vilket är vårt uppdrag?

Är lika för alla rättvist?

<https://www.youtube.com/watch?v=NKdo83HksFA>

Utan
kunskap är
lärarna
utlämnade till
”pedagogisk
tro” och
myter:

- Begåvade barn kommer att lyckas oberoende av om de får hjälp eller inte i skolan.
- Begåvade barn är högpresterare.
- Begåvade barn älskar skolan, har höga betyg och hälsar varje ny skoldag med entusiasm.
- Begåvade barn har pådrivande föräldrar.
- Lärare älskar att ha begåvade barn i sin klass.

Vilka elever ser vi?

- Det beror på
 - vad vi kan
 - vad vi känner igen
 - hur vi tolkar elevens beteende
- dvs. våra briller...

Definitioner

- Vad ska vi kalla dem?
 - begåvad, särbegåvad, särskilt begåvad, gifted, talented, evnerik, talent, lahjakas...
- En definitionsrässig konsensus finns inte!
- Ideologi, önsketänkande och vetenskap med olika teoretiska utgångspunkter blandas friskt i debatten
- The American dream/10.000-timmarsregeln

Definitioner

Roland S. Persson:

Den är särbegåvad som kontinuerligt förvånar både kunskapsmässigt och tillämpningsmässigt genom sin osedvanliga förmåga i ett eller flera beteenden.

Linda Silverman:

The gifted child is defined as one who is developmentally advanced in one or more areas, and is therefore in need of differentiated programming in order to develop at his or her own accelerated pace

Karakteristika

intensivt nyfikna, kreativa och självständiga och dras till komplext lärande

kritiska och ifrågasättande

empatiska och känner starkt för rättvisa

har större vokabulär än jämnåriga och använder den korrekt

lär sig prata och läsa/räkna i tidig ålder

visar en mycket stor entusiasm för lärande inom begåvningsområdet

lär sig snabbt och minns det inlärd med inga eller få repetitioner

”Obsessively interested”

Inlärningstempo
Sug efter kunskap
Fascination
Komplexa resonemang
Minneskapacitet
Känslighet (overexcitability)
Humor
Annorlundaskap
Ensamhet

Kognitiva behov

- Behöver och har rätt till stöd och hjälp i samma omfattning som alla barn - behoven kan vara större
- Motivationsproblem är vanliga
- Risk för att eleven "slocknar" eller börjar ägna tiden åt annat
- Behöver utmaningar för att få lära sig nytt
- Måste få möta och lära sig hantera motstånd
- Behöver bygga upp en fungerande studieteknik

<https://www.youtube.com/watch?v=VCGNGBGRmlA>

SOMETIMES
I PRETEND
TO BE
NORMAL.

but it gets
boring.

SO I GO BACK
TO BEING
me.

Sociala behov

- Är vanligen inte intresserade av åldersmässiga lekar
 - risk för social isolering
- Många söker sig till vuxna eller äldre vänner
- Drar sig undan från otillfredsställande sociala sammanhang
- Vill ha vänner som är lika verbala, förstår humor, delar deras uppfattning om vänskap, känslomässigt utbyte
- Mobbning
- Underprestationer

Större emotionella behov än andra barn - asynkronitet mellan intellektuell och fysiologisk ålder

Tenderar att vara känsliga, har stort känsleregister

Ovanlig sensitivitet för andras känslor, läser mellan raderna

Rättviseryttare, behov av att diskutera moraliska frågor

Emotionella behov

Modal överkänslighet (prof. Roland Persson):

Överkänslighet

där alla sinnen och känslor

har ett mycket större spelrum hos särbegåvade

än hos normalbefolkningen.

Känslor och upplevelser blir ofta så påträngande

att de blir till ett personligt lidande.

https://www.youtube.com/watch?v=Omx_iLtMjZA

Asynkronitet

Out-of-sync

Många olika åldrar samtidigt

Intellektuell mogenhet,
fysisk/emotionell litenhet

Ökar med stigande IQ

”ett existentiellt dilemma, som ofta skapar social och emotionell stress” (Linda Silverman)

2E – twice exceptional

Hög begåvning + funktionsnedsättning

Utmaning för barnet och omgivningen

Fokus oftast på svårigheterna

Låg akademisk självuppfattning vanligt

Frustration vanligt

Giftedness is not what you do or how hard you work. It is

WHO YOU ARE.

You think differently. You experience life intensely. You care about injustice. You seek meaning. You appreciate and strive for the exquisite. You are painfully sensitive. You are extremely complex. You cherish integrity. Your truth-telling has gotten you in trouble. Should 98% of the population find you odd, seek the company of those who love you just the way you are. You are not broken. You do not need to be fixed. You are utterly fascinating. Trust yourself!

Vad kan vi göra i
skolan?

Hur identifiera?

Generella intelligenstester,
kreativitetstester, specifika
test (förmågor och
effektivitet)

Utgå från karakteristika

Samtal med föräldrarna

Identifiering gjord av
lärare, vänner

Självrapportering och
portfolio

Lära känna barnet – se
förbi ev stökigt
beteende, dagdrömmar,
försiktighet

Checklistor

Styrdokument

Barnkonventionen & Salamanca

Grundlagen

Utbildningslagstiftning

Grunderna för läroplan

Lokala läroplaner

”Utbildningen skall syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga”
(Barnkonventionen)

”Alla har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Det allmänna ska säkerställa lika möjligheter för var och en att enligt sin förmåga och sina särskilda behov få utveckla sig själv.”
(Finlands grundlag 16§)

Läroplan för den grund- läggande utbildningen 2016

Varje barn är unikt och värdefullt i sig. Var och en har rätt att växa till sin fulla potential som människa och samhällsmedlem. I detta behöver eleven uppmuntran och individuellt stöd. Eleven behöver känna sig hörd och uppskattad i skolgemenskapen samt känna att hen får stöd för sitt lärande och välbefinnande.

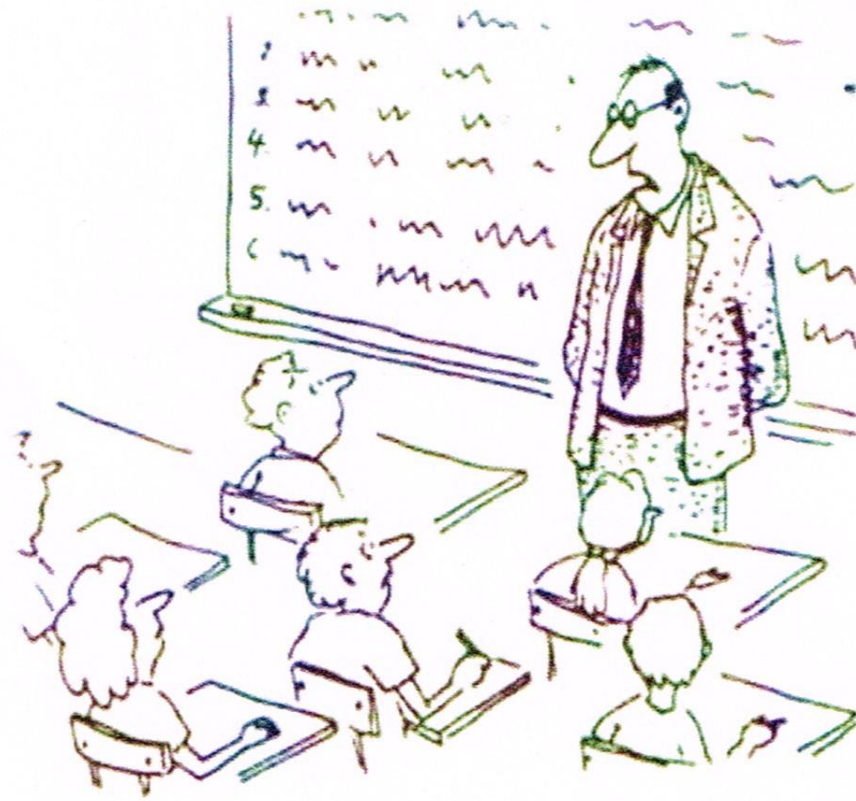
Den grundläggande utbildningen ska skapa möjligheter för livslångt lärande, som är en förutsättning för ett gott liv.

Den grundläggande utbildningen ska utvecklas enligt principen om inkludering. Man ska se till att utbildningen är tillgänglig och fri från hinder.

Läroplan - arbetssätt

Differentiering i undervisningen ska styra valet av arbetssätt. Differentieringen ska grunda sig på kännedom om eleverna och vara ett centralt pedagogiskt perspektiv i all undervisning. Differentiering berör studiernas omfattning och djup, arbetsrytm, arbetsgång och elevernas olika sätt att lära sig. Differentieringen ska utgå från elevens behov och möjligheter att själv planera sina studier, att välja olika arbetssätt och studera i egen takt. Elevernas individuella olikheter och skillnader i elevernas utveckling ska också beaktas vid valet av arbetssätt. Genom differentiering stödjer man elevens självkänsla och motivation och tryggar arbetsron. Differentiering bidrar också till att förebygga behov av stöd.

- Årskursintegrerade studier innebär flexibla arrangemang som ger möjlighet till en individuell studiegång. Årskursintegrerade arrangemang kan tillämpas i studier för en hel skola, endast vissa årskurser eller enskilda elever. Den kan också tillämpas för att till exempel stödja elever med särskild begåvning eller som ett sätt att förebygga studieavbrott. (kap. 5.4)
- Årskursintegrerade studier förutsätter ett beslut i den lokala läroplanen. Det betyder att man i läroplanen beslutar att studierna i vissa läroämnen kan följa elevens eget studieprogram, i stället för en i årskurser indelad lärokurs.
- Lag om grundläggande utbildning 18 §: Särskilda undervisningsarrangemang:
Studierna för en elev kan delvis ordnas på annat sätt än vad som bestäms och föreskrivs i denna lag eller med stöd av den, om
 - 1) eleven anses till någon del redan ha kunskaper och färdigheter som motsvarar den grundläggande utbildningens lärokurs,
 - 2) det med hänsyn till elevens förhållanden och tidigare studier till någon del är oskäligt att eleven skall genomgå den grundläggande utbildningens lärokurs

"I expect you all to be independent, innovative, critical thinkers who will do exactly as I say!"

Acceleration

- Individuellt tempo
- Tidigarelagd skolstart, hoppa över klasser, acceleration i specifikt ämne, läsa gymnasiekurser redan i grundskolan, läsa universitetskurser i grundskolan/gymnasiet
- Organisatoriska frågor ska lösas både inom skolstadiet och mellan olika skolstadier ("tänka hela vägen")
- För att kunna gå framåt i egen takt krävs samarbete och ett genomarbetat uppföljningssystem

Differentiering med fokus på fördjupning – att fylla lärandet med meningsfullhet

Utgå från elevens intressen, stimulera intresset för nya saker

Kräver god elevkännedom

”Real life problems” - stuk (betydelse, inga givna svar, leder till ngt nytt)

Utvärderingen viktig – motstånd/ge feedback att växa av

Berikning

”If students who learn at an exceptionally rapid pace are required to slow down and wait for peers to catch up, they will almost certainly fail to come close to their potential for academic achievement.”

(VanTassel-Baska, 2005, 20)

Resursklasser (deltidsgruppering)

Flexibel gruppering (eleverna studerar i egen
grupp tex

1h/dag)

Handledning / mentorskap

Lärmiljöns betydelse

- Tillåtande öppet klimat
- Trygghet och acceptering av olikhet
- Välutbildade pedagoger
- Flexibelt arbetssätt
- Feedback
- Bygg relationer

Samarbete med vårdnadshavare

Prata med
varandra!

Stöd också
hemifrån

Gemensamma mål

Håll
överenskommelser

Ledarskap

Resursfördelning

Schemaläggning

Förståelse och samarbete

Medvetenhet

Undervisnings differentiering ens ABC

A:

- minimikrav och minimifärdigheter (kännedom)
- Ska kunna nås av alla
- Det som är helt nödvändigt att kunna inom området

B:

- Allmänna krav och färdigheter (förståelse och användande)
- Realistiska krav som de flesta kan uppnå, men inte alla
- "det breda medelområdets kompetensnivå"

C:

- Expertkrav och expertfärdigheter
- Omfattar färdigheter i analys, värdering och skapande av nya synteser, reflektion och metakognition
- Omfattar evaluering, analys och syntes

Tänk på

- I varje klassrum möter du minst en särskilt begåvad elev.
- Endel visar oss sin potential, andra inte (och därför behöver vi rätt briller).
- Begåvning är mer än "prestation". Påverkar hela eleven (the learning as well as the being).
- Även dessa barn är först och främst barn.
- Det kan vara ensamt att vara särskilt begåvad, även om eleven inte säger det till oss. Sök "intellectual peers".
- De behöver anpassningar "more and faster".

- Relationer, relationer, relationer.
- (Minst 1 lärare med god relation.)
- Lärandemiljön:
Det är "tillåtet" att vara duktig.
Det är "tillåtet" att göra fel.
Sätt ord på att vi alla är olika
– och att detta är en resurs.
- Behandla eleven som intellektuellt likvärdig.
- Ta vara på humorn.
- Var äkta i din kommunikation.
- När "stormen" har lagt sig: Låt eleven sätta ord på svåra situationer.
- I fredstid: Hjälp eleven att hitta alternativa strategier.
- Hitta intellektuellt jämnåriga.
- Skola-hem: en utmaning. Var äkta, gör det du har sagt du skall göra.
- Fröjdas över de goda stunderna.

Boktips

- Mona Liljedahl. 2017. Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjlighet. Gothia fortbildning.
- Linda Kreger Silverman. 2016. Särskilt begåvade barn. Natur och Kultur.
- Ella Cosmovici Idsøe. 2011. Våre evnerike barn. En utfordring for skolen. Höyskoleforlaget.
- Ella Cosmovici Idsøe. 2014. Elever med akademisk talent i skolen. Cappelen Damm Akademisk.
- Kirsten Baltzer, Ole Kyed & Poul Nissen. 2014. Dygtig, dygtigere, dygtigst – talentudvikling gennem differentiert undervisning. Dafolo.
- Jørgen Smedsrud & Kjell Skogen. 2016. Evnerike elever og tilpasset opplæring. Fagbokforlaget.
- Camilla Wallström. 2010. Se mig som jag är. Om särbegåvade barn i skolan. Argument.

- Louise Porter. 2005. Gifted young children. A guide for teachers and parents. 2nd edition. Open university press.
- Maureen Neihart, Sally M Reis, Nancy M. Robinson & Sidney M. Moon.(eds.) 2002. The social and emotional development of gifted children. What do we know?. A service publication of the national association for gifted children-
- Mihaly Csikszentmihalyi, Kevin Rathunde, Samuel Whalen. 1997. Talented teenagers. The roots of success & failure.
- Liv Sissel Grønmo, Einar Jahr, Kjell Skogen & Inger Wistedt. 2014. Matematikktalenter i skolen – hva med dem?. Cappelen Damm Akademisk.
- Ole Kyed. 2015. De intelligente børn- Børn med saerlige forudsætninger. 2. udgave. Akademisk forlag.

- Susan K. Johnsen. 2005. Identifying gifted students. A step-by-step guide. Prufrock press.
- Christine Fonseca. 2011. Emotional intensity in gifted students. Helping kids cope with explosive feelings. Prufrock press.
- Del Siegle. 2012. The underachieving gifted child. Recognizing, understanding, & reversing underachievement. Prufrock press.
- Ann Robinson, Bruce M. Shore & Donna L. Enersen. 2007. Best practices in gifted education. An evidence-based guide. Prufrock press.
- Carol S. Dweck 2007. Mindset. The new psychology of success. Ballantine books
- Chris M.M. Smith. 2006. Including the gifted and talented. Making inclusion work for more gifted and able learners. Routledge
- Lorin W. Anderson et al 2014. A Taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's. Pearson
- Cheryll. M. Adams, Rebecca L. Pierce. 2010. Differentiation that really works. Prufrock press
- Mc Cabe Mowat Ashley 2008. Brilliant activities for stretching gifted and talented children. Open-ended mental stimulation activities. Brilliant publications
- Heacox Diane Richard. M Cash. 2014. Differentiation for gifted learners. Going beyond basics. Free print publishing
- Kari Uusikylä. 2005. Lahjakkaiden kasvatus. WSOY: Opetus 2000.

Övriga tips

1) föräldraorganisationer i Norden - öppna för alla

- <https://www.facebook.com/filurum/>
- <https://www.facebook.com/lykkeligebarn.no/?fref=ts>
- <https://www.giftedchildren.dk/content.php>

2) <https://krumelurebloggen.no/> (här finns massor av läsvärt material!)

3) <https://www.youtube.com/watch?v=QxDpsilQJaM> (mycket sevärd föreläsning av professor Roland S Persson)

- https://www.youtube.com/watch?v=9XN7IOteagl&list=RDOmx_iLtMjZA&index=6 (om feldiagnostisering av särskild begåvning)
- https://www.youtube.com/watch?v=ybmgVSdsMu8&list=RDOmx_iLtMjZA&index=8 (Ted talk av en mamma med särskilt begåvade barn)
- <https://www.youtube.com/watch?v=ctYVIYggRfg> (föreläsning av Linda Silverman, som är en pionjär inom området)
- <file:///E:/Särbegåvade%20tonåringar%20Mona%20Liljedahl.pdf> (om särskilt begåvade tonåringars situation)

Här hittar du mera intressant:

- <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/pedagogik/sarskilt-begavade-elever>
- <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:800406/FULLTEXT01.pdf>